

PRZEMYSŁAW ZDYBEK

Instytut Psychologii

Uniwersytet Opolski,

45-052 Opole, Pl. Staszica 1

ROLA ORIENTACJI TEMPORALNEJ NA TERAŹNIEJSZOŚĆ W WYJAŚNIANIU PREFEROWANEJ STRATEGII SEKSUALNEJ¹

WSTĘP

Czas jest jednym z najważniejszych rodzajów danych pozwalających porządkować zapamiętywane przez nas informacje. Możemy powiedzieć o dwóch rodzajach doświadczanego przez człowieka czasu: obiektywnym i subiektywnym (Cottle, 1976). Ten pierwszy sprowadza się do pomiaru upływającego czasu za pomocą zewnętrznych jego miar. Czas subiektywny natomiast odnosi się do tego, w jaki sposób upływ czasu reprezentowany jest w umyśle każdego człowieka. Źródłem tego podziału jest umiejscowienie czasu wewnątrz lub na zewnątrz. Zewnętrzne oznaki czasu i jego upływ jest badany przez inne nauki, m.in. fizykę (Hawking, 2007). Psychologia jako nauka, której przedmiotem jest człowiek opisuje raczej wewnętrzne postawy wobec czasu, subiektywny jego upływ czy też miary orientacji temporalnej. Tekst ten będzie się skupiał na wymiarze subiektywnym i wewnętrznym postrzegania czasu przez ludzi i jego roli regulacyjnej w jednym z najważniejszych obszarów życia ludzkiego – seksualności. Na początku przedstawiony zostanie przegląd głównych nurtów psychologii czasu i ich relacja do życia seksualnego.

¹ Prezentowane badania zostały sfinansowane z grantu promotorskiego MNiSW nr N N106 065537. Autor pragnie złożyć podziękowania kierownikowi grantu – prof. dr. hab. Andrzejowi Szmajke za wkład w przygotowanie, wykonanie i opisanie badań prezentowanych w tym tekście.

POZIOMY PRZEŻYWANIA CZASU

Rozważania dotyczące tego, czym jest czas psychologiczny warto rozpocząć od doświadczenia, które proponuje w swojej książce Roger-Pol Droit (2004, s. 204). Polega ono na zdjęciu zegarka z ręki i przez jakiś czas radzenie sobie bez zewnętrznych wskazówek dotyczących czasu (poza oczywistymi związanymi z rytmem dobowym). Ćwiczenie to, pomimo prostoty, ma pozostawić czytelnika zdanego jedynie na reprezentację upływu czasu w swoim umyśle, bez podpowiedzi z zewnątrz. Pokazuje to również, że czas nie jest jednorodny, ale ma wiele kategorii, które można od siebie oddzielić. Jak pisze Hall (1999, s. 19–35) ludzie świadomie i nieświadomie uczestniczą w różnych kategoriach czasu. Autor ten wymienia co najmniej dziewięć takich kategorii czasu (nakreślając niejako mapę kategorii): 1) biologiczny, 2) osobisty, 3) metafizyczny, 4) mikro, 5) synchro, 6) sakralny, 7) świecki, 8) metaczas, 9) fizyczny.

Czas biologiczny rozpatrywany jest jako wbudowane w nas rytmy przyrody, według których funkcjonujemy. Czas osobisty koncentruje się głównie na doświadczeniu czasu przez jednostkę, świadomości upływu w różnych stanach emocjonalnych i konsekwencjach tego procesu. Głównie ten aspekt osobistego spostrzegania czasu będzie przedmiotem dalszych rozważań. Czas fizyczny jest rozumiany jako stała wartość. Izaak Newton uważał, że czas jest jedną ze stałych i niezmiennych wartości we wszechświecie. Należy oczywiście dodać, iż Albert Einstein podważył taki sposób myślenia o czasie, pokazując jego względność, możliwość zakrzywienia (Hall, 1999; Hawking, 2007). Metafizyczny aspekt czasu odnosi się do indywidualnych doświadczeń ludzkich, gdzie na przykład osoba ma wrażenie przekraczania czasoprzestrzeni, czy też doświadcza uczucia, że coś już kiedyś się wydarzyło (*deja vu*). Czas mikro jest poza zasięgiem naszej świadomości, jak opisuje to Hall (1999), i jest unikalny dla każdej kultury. Czas synchron dotyczy aspektu wzajemnej synchronizacji nas samych do innych osób i otaczającego świata. Czas sakralny, mityczny dotyczy podań i wierzeń ludzkich, gdzie niejako czas stoi w miejscu, bohaterowie się nie starzeją. Elementem wejścia niejako w sakralny czas są obrzędy religijne, gdzie wchodzimy w czas boski i izolujemy się od czasu ziemskiego. Czas świecki, najkrócej pisząc, jest odmierzany przez zegary i jest to pewien umowny system pomiaru czasu. Metaczas, natomiast, jest zbiorem wszystkiego, co zostało napisane czy powiedziane o czasie i integruje wszystkie, nawet sprzeczne, teorie dotyczące jego charakteru.

CZAS PSYCHOLOGICZNY, JEGO PERSPEKTYWY I ORIENTACJE

Czas psychologiczny możemy zdefiniować jako świadome i nieświadome doświadczenie przez człowieka czasu i związane z tym procesem konsekwencje poznawczo-behawioralno-emocjonalne. Rolą czasu psychologicznego w percepcji

naszej rzeczywistości zajmowało się wielu psychologów, między innymi Kurt Lewin (1951), który położył podwaliny pod współczesną psychologię temporalną. Lewin opisał w swojej teorii czas jako jeden z najważniejszych wymiarów indywidualnego i społecznego funkcjonowania człowieka. Czas jest w tym ujęciu nie tylko kategorią ułatwiającą poznanie, ale jego percepcja ma również dla człowieka charakter regulacyjny. Czas psychologiczny nie jest strukturą jednorodną, możemy wyróżnić w jego obrębie kilka pojęć opisujących różne procesy doświadczania czasu. Najczęstsze pojęcia używane do opisu czasu psychologicznego to orientacja czasowa (temporalna) i perspektywa czasowa (temporalna).

Orientacja temporalna (czasowa) ma charakter odrębnego wymiaru dynamiki osobowości, która w zależności od teorii opisywana jest w nieco innym ujęciu (Lewin, 1951; Hall i Lindzey, 2002; Łukaszewski, 1983). Kilka podejść do orientacji temporalnej zostanie przedstawione w tym tekście dokładniej. Pierwsze podejście należy do Zimbardo i Boyda (2009; 1999). Autorzy opisują perspektywę temporalną jako podstawowy wymiar czasu psychologicznego, jest to swoiste nastawienie, często nieuświadomione, które każdy z nas przejawia wobec czasu. Perspektywa postrzegania czasu jest w tym ujęciu również procesem, w wyniku którego odbieranie przez nas informacji jest związane z umiejscowieniem ich na osi czasu. Czas psychologiczny składa się z horyzontu temporalnego (przyszłość, terażniejszość, przeszłość) wraz z oceną emocjonalną. Oznacza to, że przeszłość może być zarówno pozytywna, jak i negatywna, a doznawanie terażniejszości może być skoncentrowane na pozytywnych i negatywnych jej aspektach. Wątpliwości natury teoretycznej budzi analiza czynnikowa wykonana przez Zimbardo i Boyda (1999). Nie udało im się potwierdzić 6-czynnikowej struktury proponowanego kwestionariusza. Analiza czynnikowa pozwoliła autorom kwestionariusza ZTPI (*Zimbardo Time Perspective Inventory*) na wyodrębnienie następujących podskal: przeszłej negatywnej (*Past-Negative*), Terażniejszej hedonistycznej (*Present-Hedonistic*), Przyszłej (*Future*), Przeszłej pozytywnej (*Past-Positive*) i terażniejszej fatalistycznej (*Present-Fatalistic*; por. Zimbardo i Boyd, 1999, s. 1275). Wątpliwości budzi nieudana operacjonalizacja skali przyszłej bez podziału na ocenę emocjonalną pozytywną i negatywną. Autorzy uzupełniają natomiast swoją koncepcję o skalę przyszłości transcendentnej, która reprezentuje wizję życia po śmierci (Boyd i Zimbardo, 1997; Zimbardo i Boyd, 2009). Obraz perspektyw czasowych uzupełniają badania Zaleskiego, który opisuje i operacjonalizuje perspektywę przyszłą (2005) wraz z walencją emocjonalną. Według Zaleskiego dla jednych osób przyszłość wypełniona jest celami, które są realizowane i kształtuje podstawę satysfakcji z życia. Dla innych, przyszłość może być reprezentowana jako teren nieznan, który jest nieprzewidywalny, niepewny i niebezpieczny. Zamiast tworzenia pozytywnej nadziei na realizację oczekiwań pojawia się obawa i niepokój. Jak sugerują inne prace Zaleskiego (1994, 1996, 2002, 2005), lęk przed przyszłymi zdarzeniami jest wymiarem temporalności, który warunkuje działania jednostki.

Dru ga koncepcja, operacjonalizująca perspektywę czasową (kwestionariusz AION) należy do Nosal a i Bajcar (2004; Nosal, 2002). Czas psychologiczny jest to, zdaniem autorów, wielowymiarowa struktura przekonań osoby, dotycząca dwóch aspektów: 1) natury podstawowych wymiarów i kategorii stosowanych w opisywaniu czasu; 2) rozpiętości perspektywy temporalnej, czyli jak mocno przeszłość i przyszłość wpływają na terażniejsze funkcjonowanie jednostki (bez oceny emotywn ej). Orientację temporalną definiuje się tu jako globalne reprezentowanie czasu w umyśle (przeszłość, terażniejszość, przyszłość) oraz struktury czynności ukierunkowanych podmiotu. Jest to osobiste zaangażowanie i koncentracja uwagi na przeszłości, terażniejszości lub przyszłości wraz z rozpiętością i zorganizowaniem aktywności podmiotu. Podsumowując, orientacja jest raczej wy miarem osobowości, podczas gdy perspektywa temporalna to raczej skoncentrowanie na przeszłości, terażniejszości czy przyszłości.

Czas nie jest jedynie rodzajem danych, które służą do porządkowania informacji, ma też znaczenie regulacyjne. Nosal i Bajcar (2004) rozpatrują czas jako szczególną postać informacji i porządkujących ją modeli umysłowych, które są strukturami poznawczymi, integrującymi różne kategorie pojęciowe, obejmując także wymiary reprezentacji czasu i postawy względem czasu. W kilku badaniach pokazano, iż perspektywa przyszła wiąże się z wyższym statusem socjoekonomicznym, niskim poszukiwaniem doznań, rzadszym występowaniem zachowań ryzykujących zdrowiem (Shell i Husman, 2001). Ponadto, wydaje się być istotnym predykatorem zdrowia (Hall, 2002). Natomiast perspektywa przeszła negatywna (zgodnie z podejściem zaproponowanym przez Zimbardo i Boyda) koreluje pozytywnie z wyższym dystresem i wyższą postawą depresyjną. Perspektywa przeszła pozytywna, natomiast, wiąże się z niższym dystresem i niższą postawą depresyjną (Covas, 2000). Szczególne miejsce, zdaniem autora owej pracy, zajmuje w tym temacie kwestia orientacji temporalnej na terażniejszość i jej niejednoznacznego wpływu na funkcjonowanie człowieka. Szczególną rolę w podejmowaniu zachowań seksualnych pełni perspektywa terażniejszościowa.

ORIENTACJA NA TERAŻNIEJSZOŚĆ

Dyskusję nad perspektywą terażniejszościową można sprowadzić do stwierdzenia, iż skoncentrowanie na niej ma swoje jasne i ciemne strony. Z jednej strony podkreśla się bowiem, iż trwanie w terażniejszości pozwala pełniej doświadczać emocji i związane jest z wyższym deklarowanym zadowoleniem z życia (Sobol i Oleś, 2002). Z drugiej jednak strony trwanie w terażniejszości związane może być z negatywnymi konsekwencjami, takimi jak: nieumiejętność kontrolowania się, neurotyzm, wewnętrzne konflikty, ucieczka od problemów (Nosal i Bajcar, 2004; Łukasze wski, 1983; Zimbardo i Boyd, 1999). Badania nad wpływem

wysokiej koncentracji na terażniejszości prowadzą do dwóch nurtów badań nad konsekwencjami takiego stanu rzeczy, które można ująć, zdaniem autora, jako ciemne i jasne strony bycia w terażniejszości. Jasne strony orientacji temporalnej na terażniejszość to pełniejsze doświadczanie emocji, co w terapii *gestalt* jest jednym z kluczowych elementów, wyższe deklarowane zadowolenie z życia (Sobol i Oleś, 2002). Lepsze rozpoznawanie własnych emocji i doświadczanie ich jest pozytywnym elementem w budowaniu związków intymnych. Ponadto, perspektywa terażniejszościowa wiąże się z większym wglądem w siebie (*self monitoring*), co daje większą adaptacyjność i bezpieczeństwo w stosunku do zmieniającego się środowiska (Öner, 2002). Ciemne strony orientacji temporalnej na terażniejszość to ujemne skorelowanie z samokontrolą, dodatnie z neurotyzmem, częstsze konflikty wewnętrzne, ucieczkowy styl radzenia sobie ze stresem, poszukiwanie wrażeń i ryzyka, nadużywanie alkoholu i substancji psychoaktywnych (Nosal i Bajcar, 2004; Łukaszewski, 1983; Zimbardo i Boyd, 1999). Zimbardo i Boyd dokonują wprawdzie rozgraniczenia na terażniejszość hedonistyczną i fatalistyczną, nadużyciem byłoby jednak określenie, że fatalistyczna koncentracja na terażniejszości jest niekorzystna, a hedonistyczna jest korzystna. Rozstrzygnięcie tego pytania nie jest jednoznaczne i wymaga określenia konkretnego kontekstu zachowań, w jakim koncentrowanie na terażniejszości może być konstruktywne, a w jakim destrukcyjne. Tekst ten będzie się skupiał na pewnej określonej grupie sytuacji, w których koncentrowanie na terażniejszości może być powiązane z ludzkimi zachowaniami seksualnymi.

STRATEGIE SEKSUALNE

Strategie seksualne, jak pisze Buss (2000; Buss i Schmitt, 1996), są adaptacyjnym rozwiązaniem problemów związanych z przetrwaniem gatunku i reprodukcją. Każda ze strategii skierowana jest na rozwiązanie określonego problemu adaptacyjnego, takiego jak rozpoznanie płodnego partnera/partnerki czy pokonanie rywali/rywalek. Fundamentem strategii seksualnych są różne mechanizmy psychologiczne, do których należą m.in. preferencja jednego partnera nad innych, uczucie miłości, pożądanie seksualne czy zazdrość. Każdy z tych mechanizmów wrażliwy jest na sygnały płynące ze świata zewnętrznego (takie jak: fizyczne cechy partnera, oznaki zainteresowania seksualnego czy też oznaki potencjalnej niewierności) oraz na informacje o nas samych (nasza zdolność do przyciągnięcia partnera o określonym stopniu atrakcyjności; por. Buss, 2000).

Zgodnie z teorią strategii seksualnych, sformułowaną przez Bussa i Schmitta (1996), kobiety kierują się strategią seksualną charakteryzującą się większą selektywnością w doborze partnerów. Kobiety zgodnie z tą teorią szukają partnera gotowego do zawarcia poważnego związku, posiadającego zasoby materialne i pozycję społeczną oraz skłonny zainwestować środki materialne w związek.

Mężczyźni z kolei są mniej selektywni i mają więcej partnerek, natomiast angażują się w związki długoterminowe z kobietami o wysokiej wartości reprodukcyjnej. Przyczyn owej asymetrii autorzy teorii dopatrują się w różnym rozkładzie nakładów rodzicielskich.

Zoperacjonalizowaniem pewnego wskaźnika preferowanej strategii seksualnej jest koncepcja stylu przywiązania do partnera Simpsona i Gangestad (1991). Autorzy twierdzą, iż uniwersalne strategie seksualne (np. Buss, 2000) nie manifestują się w podobny sposób w całej populacji. Ludzie różnią się, co do stylu przywiązania do partnera seksualnego (*sociosexual orientation*).

Simpson i Gangestad (1991) ujmują ten konstrukt jako wymiar, na którym jednostki na jednym jego krańcu przejawiają **silne przywiązanie do partnera** (opisując go jako: styl wchodzenia w związki intymne i bliskości z partnerem, jednocześnie jest to emocjonalne zaangażowanie w związek intymny z romantycznym partnerem jako warunek współżycia seksualnego). Styl ten można porównać do strategii selektywnego doboru partnera opisywanego (Buss i Schmitt, 1996). Na drugim krańcu, natomiast, znajdują się osoby o **słabym przywiązaniu do partnera** (nie potrzebują bliskości emocjonalnej, aby wejść w relację intymną z partnerem, w ciągu ostatniego roku miały kilka związków krótkoterminowych, wręcz przelotnych i nie odczuwają silnej potrzeby więzi z partnerem seksualnym). Autorzy wydają się traktować styl przywiązania do partnera jako swoistą różnicę indywidualną, przyznając wręcz, że część spośród wyjaśnianej wariacji tego konstruktu należy do postaw czy sądów nabywanych społecznie, a część jest pochodzenia biologicznego. Jak pokazują badania z użyciem kwestionariusza operacjonalizującego konstrukt stylu przywiązania do partnera – SOI (*Sociosexuality Orientation Inventory*), osoby przejawiające styl nieprzywiązany mają tendencję do angażowania się w związki luźne, przelotne, a więc są to osoby przejawiające mało selektywną strategię seksualną (np. Buss i Barnes, 1986).

Co ciekawe, badania nad funkcjonowaniem osób o nieprzywiązanym stylu socjoseksualności w porównaniu do osób o przywiązanym stylu pokazują, iż: (1) osoby o nieprzywiązanym stylu są bardziej ekstrawertywne (Simpson i Gangestad, 1991); (2) wykazują większe rozhamowanie/zapotrzebowanie na stymulację (Zuckerman, Bone, Neary, Mangelsdorff i Brustman, 1972); (3) co ciekawe, są to również osoby, które ukończyły edukację na wyższym poziomie (Hunt, 1974, za: Simpson i Gangestad, 1991).

PRZYWIĄZANIE DO PARTNERA A ZDROWIE SEKSUALNE

Należy pamiętać, że orientacja temporalna postrzegana jako zmienna osobowościowa może wyznaczać głównie przyjmowaną perspektywę czasową w danej chwili (przeszłość, teraźniejszość, przyszłość; Nosal i Bajcar; Oleś i Sobol, 2002; Zimbardo, 2009) oraz wyznaczać szerokość horyzontu temporalnego,

czyli ile, a nie jakie perspektywy bierzemy pod uwagę, podejmując daną decyzję (Łukaszewski, 1986). Wskaźniki orientacji temporalnej warunkować będzie prawdopodobnie również to, czy dana osoba badana będzie mogła łatwo skoncentrować się na terażniejszości. Jeśli osoba badana przejawia orientację przeszłościową i znacznie częściej koncentruje się na wspomnieniach, to trudniej jej będzie skoncentrować się na terażniejszości niż osobie, dla której jest to naturalna perspektywa. Przyjęcie strategii na związek przelotny, zarówno u kobiet, jak i mężczyzn, nie łączy się z dużą koncentracją na perspektywie przyszłej (związanej np. z konsekwencjami) oraz nie łączy się z dużą koncentracją na perspektywie przeszłej. Osoby sprawnie koncentrujące się na terażniejszości powinny więc silniej preferować cechy atrakcyjności fizycznej potencjalnego partnera/partnerki akcentowane w strategii krótkoterminowego związku (Buss i Schmidt, 1996). Powinny to być więc rysy twarzy i sylwetki wskazujące mężczyznom zdrowie fizyczne i zdolność rodzenia dzieci u kobiet. Kobiety powinny, natomiast, preferować oznaki „dobrych genów” u mężczyzn, wskazujących na siłę fizyczną, zdrowie i silny system immunologiczny (drugorzędowe cechy płciowe).

PRZYWIĄZANIE DO PARTNERA A ZDROWIE SEKSUALNE

Autor przyjmuje w tym tekście, że przywiązanie emocjonalne do partnera (Simpson i Gangestad, 1996) jest pewnego rodzaju wskaźnikiem postawy wobec seksu i warunkuje zdrowie seksualne. Zdrowie seksualne może być różnie rozumiane, co zależeć może od wyznawanych wartości, kultury, wierzeń religijnych. Ciekawego rozróżnienia postrzegania zdrowia seksualnego dokonuje Lew Starowicz (2007). Proponuje on przegląd kilku aspektów rozumienia zdrowia seksualnego jako:

- 1) zdolność odbycia stosunku pochwowego i rodzicielstwo;
- 2) zdolność do aktywności seksualnej;
- 3) zdolność do aktywności seksualnej i prokreacji w perspektywie ogólnego stanu zdrowia i relacji między partnerami.

Ostatnia definicja wydaje się uwzględniać nie tylko kwestie fizycznej aktywności, ale również stosunki interpersonalne partnerów. Definicja proponowana przez Organizację Narodów Zjednoczonych i opisywana przez Lwa Starowicza (2007) jest następująca: Zdrowie seksualne jest częścią zdrowia reprodukcyjnego i polega na zdrowym rozwoju seksualnym, równych i odpowiedzialnych relacjach partnerskich, satysfakcji seksualnej, wolności od chorób, niedomagań, niemocy seksualnej, przemocy i innych krzywdzących praktyk związanych z seksualnością. Zakładając, że osoby o nieprzywiązanym stylu socjoseksualności czy też raczej skrajnie nieprzywiązane seksualnie, mają trudności w wejściu w bliższą relację z partnerem, co może także owocować zmniejszeniem zadowolenia ze

związku. Skrajnym przykładem nieprzywiązanego stylu socjoseksualności zoperacjonalizowanej przez Simpson i Gangestad (1991) jest, zdaniem autora, seksuolizm rozumiany jako uzależnienie spowodowane czynnościami seksualnymi. Odnosząc uzależnienie od czynności seksualnych do ogólnej definicji uzależnienia, możemy to ująć jako sytuację, gdzie: człowiek podejmuje zachowania o charakterze seksualnym wielokrotnie, przynoszą mu one szkody, mimo tych szkód podejmuje je dalej, a kolejne próby powstrzymania szkodliwego zachowania kończą się niepowodzeniem (Melibruda i Sobolewska, 2006).

CZAS PSYCHOLOGICZNY A PREFEROWANE STRATEGIE SEKSUALNE

Jednak stosowanie strategii seksualnych przez kobiety i mężczyzn podlega pewnej zmienności. Czynniki wpływające na stosowanie strategii typowo kobiecej (bardziej selektywnej) i typowo męskiej (mniej selektywnej) można podzielić na środowiskowe i osobnicze, co zauważa Pawłowski (2010). Autor ten wymienia następującą listę czynników wpływających na zmienność stosowania strategii seksualnych: ilość pasożytów, na które narażona jest dana społeczność; społecznie uwarunkowana częstość/unikatowość występowania pewnej cechy; wiek osoby oceniającej potencjalnego partnera; różne parametry własnej budowy ciała osoby oceniającej (np. wzrost, masa ciała); stosowanie terapii lub antykoncepcji hormonalnej; faza cyklu menstruacyjnego u kobiet, poziom hormonów płciowych u mężczyzn; subiektywna ocena własnej atrakcyjności; strategia seksualna o charakterze różnicy indywidualnej, którą dany osobnik stosuje (Simpson i Gangestad, 1990); wcześniejsze doświadczenia życiowe (w tym związane z życiem seksualnym); pewne warunkowania preferencji we wczesnym dzieciństwie; posiadanie lub nieposiadanie partnera i długość czasu bez kontaktu z płcią przeciwną; stan odżywienia czy wpływ różnych czynników ekologicznych i ekonomicznych; czynniki psychologiczne.

Jednym z czynników psychologicznych, który może być powiązany z preferowaniem pewnych strategii seksualnych jest czas psychologiczny i jego reprezentowanie w umyśle. Pierwszym nurtem badań pokazujących wpływ perspektywy czasowej na strategie seksualne są badania Bussa i Schmidta (1993). W prezentowanych przez autorów badaniach mężczyźni akceptowali kobiety do związku przelotnego w wieku od 16 do 28 r.ż. (kobiety w analogicznym pytaniu akceptowały partnerów w wieku od 18 do 26 r.ż.). Mężczyźni do związku długotrwałego akceptowali natomiast partnerki w wieku od 17 do 22 r.ż. (kobiety w analogicznym pytaniu były skłonne związać się z mężczyzną w wieku od 19 do 25 r.ż.). Badania te pokazują większą rozpiętość wieku potencjalnie preferowanej partnerki przez mężczyzn (mniejszą selektywność) i większą selektywność kobiet w preferowaniu wieku potencjalnego partnera. Ponadto, badania te pokazują, że perspektywa czasowa modyfikuje preferencje co do jednego z kryteriów atrakcyjności.

Drugi nurt badań to analiza motywacji do decyzji o przelotnym związku erotycznym, równoległym do związku długotrwałego. Jak podkreśla Buss (2000), ludzie nie zawsze pragną zaangażowania się w wymagający i długotrwały związek, a dotyczy to zarówno kobiet, jak i mężczyzn. Buss (2000) pisze o motywacji kobiet do zdrady jako o poszukiwaniu „lepszych genów” u partnerów z wyższej klasy społecznej lub też zdrowszych i młodszych od stałego partnera. Kiedy mężczyźni wybierają partnerkę do związku długotrwałego, wówczas poddają wnikliwej ocenie walory kandydatki, jej atrakcyjność, zasoby oraz szansę wierności w przyszłości, w kontekście związku przelotnego wydaje się to mniej istotne. Jak pokazują badania Li i Kenricka (2006), kobiety są jednak znacząco mniej skłonne do krótkoterminowej relacji i są tak samo selektywne wobec partnera, jak w związku długoterminowym. Mężczyźni natomiast wydają się bardziej kierować urodą potencjalnej partnerki i wskaźnikami jej zdrowia przy związku krótkoterminowym i są mniej selektywni w swoim wyborze. Być może kobiety po prostu dbają o to, aby partner na przelotny związek był przynajmniej tak „dobry”, jak partner stały, o ile nie lepszy.

Oprócz badań dotyczących kontekstu czasowego związku bardzo obiecujące wydają się być teoretyczne powiązania czasu psychologicznego rozumianego jako cecha osobowości i preferowanych strategii seksualnych. Orientacja temporalna teoretycznie postrzegana jest jako zmienna osobowościowa i może wyznaczać głównie przyjmowaną przez ludzi perspektywę czasową w danej chwili (przeszłość, terażniejszość, przyszłość; Nosal i Bajcar, 2004; Oleś i Sobol, 2002; Zimbardo, 2009). Ponadto, może wyznaczać szerokość horyzontu temporalnego, czyli zakres perspektyw czasowych branych pod uwagę w danej chwili (Łukaszewski, 1986). Wskaźniki orientacji temporalnej, szczególnie perspektywa terażniejszościowa, w porównaniu do perspektyw przyszłej i przeszłej powinny wiązać się z preferowaną strategią, podobną jak w związku przelotnym, na co mogą wskazywać badania Bussa i Schmidta (1993). Przyjęcie strategii na związek przelotny, zarówno u kobiet, jak i mężczyzn, w sposób domniemany nie łączy się z dużą koncentracją na perspektywie przyszłej (związanej np. z konsekwencjami) oraz nie łączy się z dużą koncentracją na perspektywie przeszłej. Hipotetycznie osoby o większej koncentracji na terażniejszości powinny preferować strategię niezwiązaną z przywiązaniem emocjonalnym do partnera, powinny wykazywać większą skłonność do przelotnych związków i w większym stopniu je akceptować.

HIPOTEZY BADAWCZE

Prezentowany tekst ma na celu sprawdzenie, jak czas psychologiczny w postaci skal badających preferowanie poszczególnych perspektyw czasowych wyjaśnia preferowaną strategię seksualną rozumianą jako przywiązanie do partnera

i zachowania takie jak przelotne związki seksualne. Drugi problem to sprawdzenie, czy osoby o przyjętej strategii seksualnej (skrajnie nieselektywnej) mają wyższy poziom koncentrowania się na perspektywie terażniejszej.

Z powyższych rozważań można wysnuć dwie hipotezy. **H1 – osoby preferujące perspektywę terażniejszą wykazują mniejsze przywiązanie emocjonalne do partnera mierzone skalą SOI** (Simpson i Gangestad, 1991).

Odnosząc to do regulacyjnej roli koncentracji na terażniejszości dla zachowań ryzykownych, można sformułować kolejną hipotezę. **H2 – osoby mające trudności w sferze panowania nad swoimi zachowaniami seksualnymi powinny być bardziej zorientowane na terażniejszości niż na innych perspektywach temporalnych i mieć ogólnie niższy poziom koncentracji na terażniejszości niż grupa porównawcza.** Osoby niemające takich trudności powinny mieć bardziej zbalansowaną orientację temporalną i nie wykazywać silnego skoncentrowania na terażniejszości.

MODEL BADAWCZY

Do zweryfikowania powyższych hipotez posłużono się modelem quasi-eksperymentalnym, gdzie w pierwszym badaniu testowane jest to, czy orientacja temporalna na terażniejszość wyjaśnia różne style przywiązania do partnera. W drugim badaniu, natomiast, poprzez quasi-eksperyment testowane jest to, czy osoby mające trudności z kontrolą wolicjonalną w obszarze nadmiarowych zachowań seksualnych są rzeczywiście bardziej skoncentrowane na terażniejszości.

Badanie 1

Podstawowym pytaniem, które autor zadał sobie w badaniu było to, czy orientacja temporalna na terażniejszość wyjaśnia typ przywiązania do partnera. Hipotezę tę testowano w modelu quasi-eksperymentalnym.

Pomiar. W celu zweryfikowania powyższej hipotezy posłużono się modelem ANOVA 2 (płeć) \times 2 (poziom koncentracji na terażniejszości wysoka vs niska). Zmiennymi zależnymi w tym badaniu były skala orientacji temporalnej na terażniejszość kwestionariusza AION (Nosal i Bajcar, 1999), skala koncentracji na terażniejszości Carpe Diem (Sobol i Oleś, 2002) oraz skala socjoseksualności (SOI; Simpson i Gangestad, 1993). Dodatkowo sprawdzono również rzetelność kwestionariusza SOI za pomocą współczynnika Alfa Cronbacha ($\alpha = 0,76$) i pokazano zadowalający poziom tego współczynnika.

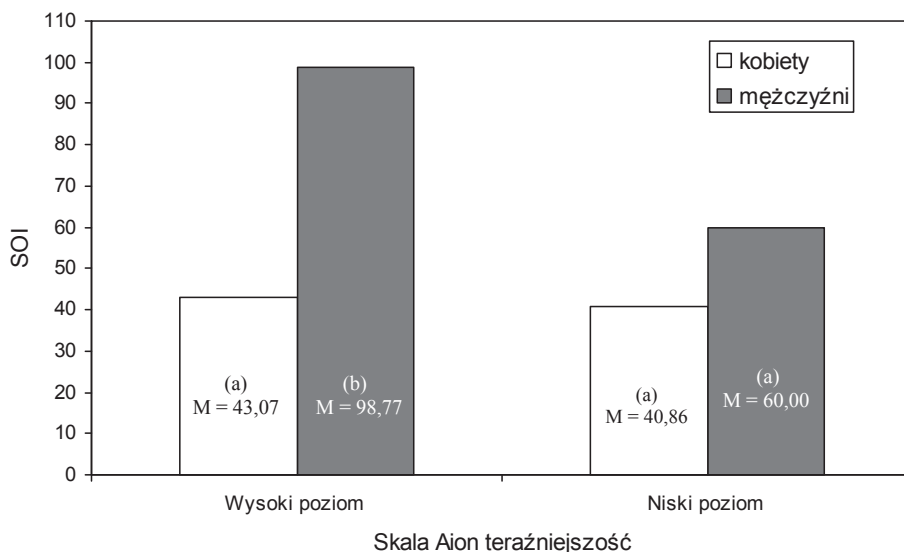
Osoby badane. Przebadano 182 osoby w wieku od 18 do 43 r.ż. ($M = 25,69$, $SD = 2,46$) będące studentami różnych kierunków UO, UW, WSH, a następnie według kryterium percentyla 40 i 60 wyselekcjonowano osoby o wysokiej i niskiej orientacji temporalnej na terażniejszość oraz, osobno do drugiej analizy, osoby o wysokiej i niskiej orientacji na terażniejszość (kwestionariusz *Carpe Diem*).

Ostatecznie do analiz z użyciem kwestionariusza AION zakwalifikowano 124 osoby (z czego 83 stanowiły kobiety, a 41 mężczyźni). Natomiast do analizy z użyciem skali Carpe Diem zaklasyfikowano 111 osób (83 kobiety i 28 mężczyzn).

Procedura. Studenci filologii angielskiej oraz zarządzania i marketingu otrzymywali podczas zajęć kwestionariusz (typu papier, ołówek) z prośbą o szczerze i anonimowe wypełnienie go. Kwestionariusz, oprócz skal temporalności, zawierał również pytania o dane demograficzne studentów, takie jak: płeć, wiek, kierunek studiów, fakt bycia w związku intymnym, stan cywilny. Po wypełnieniu osoby badane wrzucały swój kwestionariusz do jednej teczki, aby zapewnić anonimowość.

WYNIKI

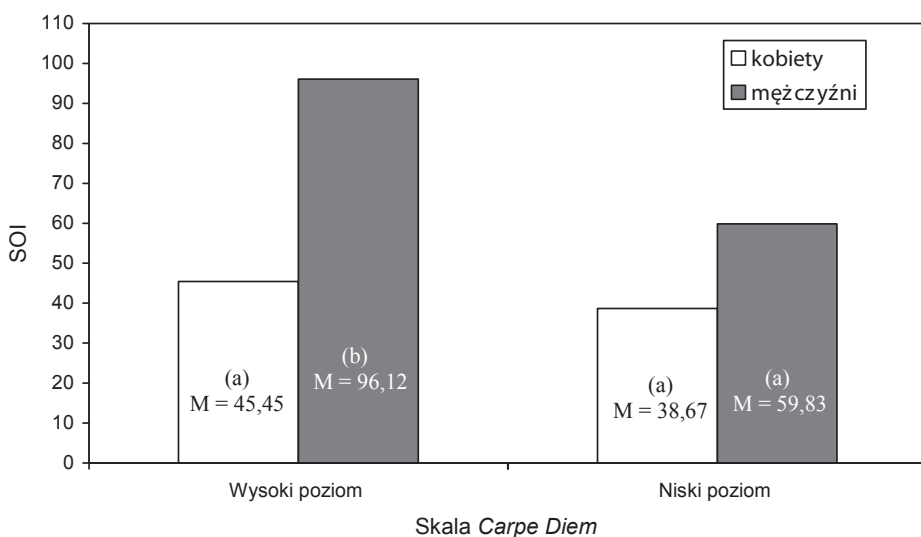
Zgodnie z przyjętym modelem quasi-eksperymentalnym, realizowanym w modelu ANOVA 2 (płeć) × 2 (wysoki vs niski wynik na skali terażniejszości). Stopień koncentracji na terażniejszości mierzono poprzez dwa narzędzia: skala terażniejszości z kwestionariusza AION (Nosal i Bajcar, 2003) i skala Carpe Diem (Oleś i Sobol, 2003). Zmienną zależną w obydwu analizach był preferowany styl przywiązania do partnera, mierzony poprzez kwestionariusz SOI (Simpson i Gangstadt, 1993 w tłum. Szymańska 2006).

Wykres 1. Wpływ płci i orientacji na terażniejszość (*Carpe Diem*) na socjoseksualność (SOI). Podgrupy o różnym oznaczeniu literowym na wykresie (a, b) różnią się od siebie w sposób istotny statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Kwestionariusz AION (Nosal i Bajcar, 2003) bada raczej hedonistyczne, ryzykowne aspekty orientacji temporalnej na terażniejszość. Analizy wykazały znaczący efekt główny zarówno dla płci ($F = 46,59$; $df = 1$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,28$), jak i dla zmiennej niezależnej orientacja temporalna na terażniejszość ($F = 15,06$; $df = 1$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,10$). Analizy wykazały również efekt interakcji: płeć \times orientacja temporalna na terażniejszość ($F = 12,22$; $df = 1$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,08$; wykres 1).

Druga z wykonanych analiz wprowadza jako zmienną niezależną poziom koncentracji na terażniejszości za pomocą skali Carpe Diem (Oleś i Sobol, 2003), akcentującej hedonistyczny aspekt terażniejszości. Analizy wykazały znaczący efekt główny zarówno dla płci $F = 34,64$; $df = 1$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,24$, jak i dla zmiennej niezależnej orientacja temporalna na terażniejszość (podskala Carpe Diem) $F = 12,46$; $df = 1$; $p < 0,001$; $\eta^2 = 0,10$. Analizy wykazały również efekt interakcji: płeć \times orientacja *Carpe Diem* $F = 12,22$; $df = 1$; $p < 0,05$; $\eta^2 = 0,05$ (wykres 2).

Wykres 2. Wpływ płci i orientacji *Carpe Diem* na socjoseksualność (SOI).

Podgrupy o różnym oznaczeniu literowym na wykresie (a, b) różnią się od siebie istotnie statystycznie na poziomie $p < 0,001$

Dodatkowo przedstawione zostaną szczegółowe analizy różnic pomiędzy osobami wykazującymi wysokie i niskie skoncentrowanie na terażniejszości a pytaniami tworzącymi skalę SOI i będącymi wskaźnikami zdrowia seksualnego (tabela 1).

Tabela 1

Różnice pomiędzy osobami o wysokim poziomie koncentracji na terażniejszości i niskim w pytaniach z podskali SOI

Pytanie skali SOI	Skala	Wysoki poziom koncentracji na terażniejszości	Niski poziom koncentracji na terażniejszości	df	F
1. Z iloma różnymi partnerami/partnerkami odbył(a) Pan(i) stosunek płciowy w ciągu ostatniego roku?	AION	M = 2,74	M = 1,14	1	6,67*
	Carpe Diem	M = 2,72	M = 1,28		4,56*
2. Z iloma różnymi partnerami/partnerkami przewiduje Pan(i) odbyć stosunek płciowy przez następne pięć lat?	AION	M = 4,30	M = 1,44	1	12,06*
	Carpe Diem	M = 3,50	M = 1,93		3,62
3. Z iloma różnymi partnerami/partnerkami odbył(a) Pan(i) stosunek płciowy tylko jeden raz?	AION	M = 1,17	M = 1,14	1	0,01
	Carpe Diem	M = 0,96	M = 0,82		0,33
4. Jak często, będąc w związku ze swoim partnerem/partnerką, myśli Pan(i), aby odbyć stosunek płciowy z innym mężczyzną/kobietą?	AION	M = 2,17	M = 2,11	1	0,04
	Carpe Diem	M = 2,33	M = 1,60		6,23*
5. „Seks bez miłości jest w porządku”. Proszę zaznaczyć swój pogląd na ten temat, na dziewięciostopniowej skali, poprzez zakreślenie odpowiedniej liczby.	AION	M = 4,77	M = 3,42	1	6,98*
	Carpe Diem	M = 4,50	M = 3,32		5,50*
6. „Mogłabym być zadowolona i czerpać pełną satysfakcję ze stosunku płciowego z przypadkowym partnerem”.	AION	M = 3,50	M = 2,98	1	0,99
	Carpe Diem	M = 3,20	M = 2,80		0,69
7. „Musiał(a)bym być silnie do kogoś przywiązany(a) zarówno emocjonalnie, jak i psychicznie zanim poczuł(a)bym się komfortowo i w pełni czerpał(a) satysfakcję z seksu z tą osobą”.	AION	M = 6,32	M = 7,34	1	5,17*
	Carpe Diem	M = 6,26	M = 7,67		9,95*

*istotność statystyczna wynosi $< 0,05$.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Na samym początku należy podkreślić, iż powyższe analizy były prowadzone w modelu quasi-eksperymentalnym, w związku z tym pokazuje to związek czasu psychologicznego i preferowanego stylu przywiązania do partnera wskazującego na preferowane strategie seksualne. Analizy wskaźnika korelacyjnego siły efektu wskazują, że jest to słabsze powiązanie przywiązania do partnera z koncentracją na terażniejszości niż z płcią. Jednak istotny efekt różnicowania przez poziom temporalnej koncentracji na terażniejszości wyników w skali SOI został wykazany i jest zgodny z założonymi hipotezami. Niski poziom koncentracji na terażniejszości nie różnicuje płciowo przywiązania do partnera, natomiast osoby, które mają wysoki poziom koncentracji na terażniejszości i są mężczyznami są istotnie mniej przywiązane do partnerek niż kobiety o wysokiej koncentracji na terażniejszości.

Z powyższych badań wynika, że temporalność wydaje się mieć istotny wpływ na poziom socjoseksualności, jednak zależność ta jest istotnie wyraźna tylko u mężczyzn (co pokazują wykresy 1 i 2). Wynik odnośnie do różnic płciowych w zakresie socjoseksualności nie jest zaskakujący. Podobne wyniki odnośnie do różnic płciowych w poziomie socjoseksualności osiągnęli również Yost i Zurbriggen (2006; Simpson, i in., 1999). Ciekawszym jednak wynikiem jest to, iż u mężczyzn poziom koncentracji na terażniejszości (zarówno tej negatywnej w operacjonalizacji Nosala i Bajcar, jak i terażniejszości hedonistycznej – Sobol i Oleś) przekłada się na styl przywiązania i dynamikę wchodzenia w związki intymne. Pozostaje jednak pytanie, dlaczego jest to obserwowalne tylko u mężczyzn. Możliwych odpowiedzi na to pytanie jest kilka.

Pomimo to, iż temporalność wpływa na tworzenie się stylu wiązania z partnerem na kobiety i mężczyzn tak samo, ale narzędzie, które zostało użyte (kwestionariusz SOI) było znacznie bardziej inwazyjne dla kobiet niż dla mężczyzn, gdyż pytało o kwestie intymnego współżycia, którymi kobiety raczej się nie chwala, natomiast dla mężczyzn nie wiąże się to z negatywnym ich postrzeganiem (Buss, 2000). Mogłoby to oznaczać, iż wpływ temporalności na socjoseksualność jest w Polsce moderowany poprzez zasady i normy społeczne, które są inne dla obu płci.

Drugim ciekawym sposobem wyjaśnienia tego efektu jest teoria inwestycji rodzicielskich Triversa (1972), zgodnie z którą kobiety i mężczyźni ponosiliby inne koszty przelotnego seksu – nieprzywiązanego stylu socjoseksualności.

Badanie 2

W celu zweryfikowania hipotezy dotyczącej poziomu orientacji temporalnej u osób mających trudności w sferze panowania nad swoimi zachowaniami seksualnymi i grupy kontrolnej przeprowadzono drugie badanie. W badaniu wzięły

udział osoby, które w założeniu autora preferują skrajnie niskie przywiązanie do partnera, są mało selektywne w wyborze partnerów i mają niską kontrolę w sferze zachowań seksualnych. Aby zostać zakwalifikowanym do grupy badawczej, osoby badane, rekrutowane spośród użytkowników portalu samopomocowego dla osób uzależnionych od nadmiernych zachowań seksualnych, musiały twierdząco odpowiedzieć na dwa pytania: *Czy uważasz się za osobę uzależnioną od nadmiernych zachowań seksualnych?*, *Czy podejmowałeś/aś leczenie w związku z nadmiernymi zachowaniami seksualnymi?*

Procedura. Na portalu internetowym, skupiającym osoby wykazujące trudności w panowaniu nad nadmiernymi zachowaniami seksualnymi, umieszczono zaproszenie do wzięcia udziału w badaniu on-line. Do analiz końcowych wybrano jednak osoby, które identyfikują się jako uzależnione w tym obszarze i podejmowały już leczenie związane z uzależnieniem spowodowanym zachowaniami seksualnymi. Grupę kontrolną, natomiast, stanowią osoby werbowane poprzez portale społecznościowe, nieukierunkowane na żadną pomoc osobom chorym oraz spełniające warunek nieidentyfikowania siebie jako posiadających problemy w tej sferze.

Osoby badane. W pierwszej części badania zaklasyfikowano 73 osoby badane, z czego na podstawie kwestionariusza aprobaty społecznej (KAS, Wilczyńska i Drwal, 1995) usunięto osoby, które charakteryzują się wysoką potrzebą aprobaty społecznej. W ostatecznej analizie pozostało 55 osób badanych. W analizie właściwej porównano grupę 17 osób deklarujących problemy w sferze nadmiernych zachowań seksualnych z grupą 48 osób niedeklarujących posiadania żadnych problemów w tej sferze. Ze względu na zbyt małą liczbę kobiet w grupie seksoholików (4 kobiety) w porównaniu do grupy kobiet deklarujących nieposiadanie żadnych problemów seksualnych (22 kobiety), nie obliczono istotnych statystycznie różnic ze względu na płeć osób badanych.

Przebieg badania. Osoby badane zgodnie z grupą badawczą rekrutowano poprzez dwa rodzaje portali internetowych. Pierwszy to portale samopomocowe dla osób uzależnionych z powodu nadmiernych czynności seksualnych. Drugi rodzaj to portale społecznościowe nieskupiające osób cierpiących na żadną chorobę. Badanie drugie w całości zostało zrealizowane w Internecie, a osoby badane zachęcane były do wzięcia udziału w badaniu sprawdzającym ludzką seksualność. W obydwu grupach zastosowano taki sam tekst zachęcający do wzięcia udziału w badaniu wraz z linkiem do kwestionariusza on-line.

WYNIKI

W celu zweryfikowania hipotezy mówiącej, że badana grupa osób mających trudności z nadmiernymi zachowaniami seksualnymi jest w porównaniu do grupy kontrolnej bardziej skupiona na terażniejszości porównano średnie wyników

skali ZTPI (podskale: terażniejszość hedonistyczna i fatalistyczna; Zimbardo i Boyd, 2009). Wykazano zakładaną różnicę pomiędzy osobami mającymi trudności z nadmiernymi zachowaniami seksualnymi ($M = 3,47$; $SD = 0,35$) a grupą porównawczą ($M = 3,07$; $SD = 0,41$) na poziomie istotności statystycznej ($p < 0,05$; $df = 1$; $Z = 2,55$) w poziomie koncentracji na terażniejszości hedonistycznej. Kolejna analiza wykazała różnicę, zgodną z hipotezą, pomiędzy osobami mających trudności z nadmiernymi zachowaniami seksualnymi ($M = 3,15$; $SD = 0,70$) a grupą porównawczą ($M = 2,75$; $SD = 0,63$) na poziomie istotności statystycznej ($p < 0,05$; $df = 1$; $Z = 2,55$) w poziomie koncentracji na terażniejszości fatalistycznej. Osoby, które deklarują problemy w sferze kontroli nadmiernych czynności seksualnych mają rzeczywiście wyższy poziom koncentracji na terażniejszości zarówno hedonistycznej, jak i fatalistycznej.

DYSKUSJA WYNIKÓW

Wyniki badania drugiego potwierdzają, że osoby przejawiające niskie przywiązanie do partnera mają istotnie wyższy poziom skoncentrowania na terażniejszości. Jest to wynik sugerujący zależność pomiędzy tymi dwoma konstruktami. Ciekawa jest kwestia ewentualnej zależności przyczynowo-skutkowej skoncentrowania na terażniejszości i przejawianych strategiach seksualnych. Pomimo iż kryterium doboru osób badanych jest oparte na ich deklaracji i rekrutowaniu osób badanych poprzez portal dla osób uzależnionych z powodu nadmiernej aktywności seksualnej, wskazuje na pewną zależność pomiędzy orientacją terażniejszościową i preferowanymi strategiami seksualnymi. Internetowy sposób rekrutacji został wybrany ze względu na trudności w bezpośrednim dotarciu do osób, które są niejako z definicji nisko przywiązane do partnera/ki. Osoby mające trudność z kontrolą w obszarze zachowań seksualnych są hermetyczną grupą, co spowodowane jest również dużym poziomem wstydu. Spotkania Anonimowych Seksoholików, które skupiają osoby o skrajnie nieprzywiązanym stylu wchodzenia w związki intymne, mają często charakter zamknięty.

PODSUMOWANIE

Badanie pierwsze i drugie pokazuje, że mierzona poprzez trzy różne narzędzia koncentracja na terażniejszości wyjaśnia zdrowie seksualne rozumiane jako emocjonalne przywiązanie do partnera seksualnego. Ponadto, osoby deklarujące trudności związane z nadmierną aktywnością seksualną mają wyższy poziom koncentracji na terażniejszości zarówno hedonistycznej, jak i fatalistycznej. Orientacja temporalna jest zmienną indywidualną, powiązaną w sposób istotny

z przejawianą strategią seksualną. Opierając się na definicji zdrowia seksualnego (Lew Starowicz, 2007), w której akcentowane jest przywiązanie do partnera, możemy postawić tezę, iż orientacja na terażniejszość wyjaśnia około 10% wariancji zmiennej stylu przywiązania do partnera (SOI). Efekt mniej przywiązanego stylu przywiązania do partnera jest istotny szczególnie dla mężczyzn, którzy mają wysoki poziom koncentracji na terażniejszości. Pokazuje to, że zmienna perspektywy temporalnej na terażniejszość na wysokim poziomie różnicuje stosowane strategie seksualne i co za tym idzie różny poziom zaangażowania emocjonalnego w związek. Nie jest uprawnionym na podstawie prezentowanych badań, aby wskazać wysokie skoncentrowanie na terażniejszości jako przyczynę niskiego przywiązania do partnera, natomiast zmienna ta jest istotną zmienną wyjaśniającą to zjawisko.

Badanie drugie pokazuje, że także osoby, które ze względu na przyjęte kryterium powinny mieć niższe przywiązanie emocjonalne do partnera i strategię seksualną mniej selektywną mają istotnie wyższy poziom koncentracji na dwóch aspektach terażniejszości hedonistycznym i fatalistycznym (ZTPI, Zimbardo i Boyd, 1996).

Wyniki te mogą zostać wykorzystane do dalszych badań, szczególnie zbadania, czy manipulacja orientacją temporalną może zmieniać poziom przywiązania do partnera i preferowaną strategię seksualną.

BIBLIOGRAFIA

- Boyd J.N. i Zimbardo P.G. (1997), *Constructing Time After Death: The transcendental-future time perspective*, „Time & Society”, **6**(1), 35–54.
- Buss D.M. (2000), *Ewolucja pożądania. Jak ludzie dobierają się w pary*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Buss D.M. (2001), *Psychologia ewolucyjna. Jak wytłumaczyć społeczne zachowania człowieka? Najnowsze koncepcje*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Buss D.M. i Barnes M.F. (1986), *Preferences in human mate selection*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **50**, 559–570.
- Buss D.M. i Schmidt D.P. (1993), *Sexual strategies theory: An evolutionary perspective on human mating*, „Psychological Review”, **100**, 204–232.
- Buss D.M. i Schmit D.P. (1996), *Strategic Self-Promotion and Competitor Derogation: Sex and Context Effects on the Perceived Effectiveness of Mate Attraction Tactics*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **70**, 6, 1185–1204.
- Cottle T.J. (1976), *Perceiving time. A psychological investigation of with men and women*, Wiley&Sons, New York.
- Covas V.L. (2000), *Temporal perspective, purpose in life, and optimism as factors of resiliency in at-risk male adolescents*. Dissertation Abstracts International: Section B: The Sciences and Engineering (60) 5822.
- Droit R.P. (2004), *101 zabaw filozoficznych*, GWP, Gdańsk.
- Hall C.S. i Lindzey G. (2002), *Teorie osobowości*, PWN, Warszawa.

- Hall E.T. (1999), *Taniec życia. Inny wymiar czasu*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA, Warszawa.
- Hawking S. (2007), *Krótką historia czasu*, „Wydawnictwo Zysk i s-ka”, Warszawa.
- Lewin K. (1951), *Field theory in social science; selected theoretical papers*, Harper New York.
- Lukaszewski W. (1983), *Osobowość – orientacja temporalna – ustosunkowanie do zmian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- Nosal C.S. (2000), *Czas jako wymiar regulacji zachowania. Problemy psychologii temporalnej*, [w:] *O różnych sposobach uprawiania psychologii*, J. Brzeziński, S. Kowalik (red.), Zysk i S-ka, Poznań, 106–130.
- Nosal C.S. (2002), *Problem umysłowych reprezentacji czasu i poziomów temporalności*, „Studia Psychologiczne”, **10**, 55–70.
- Nosal C.S. i Bajcar B. (2004), *Czas psychologiczny: wymiary, struktura, konsekwencje*, Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, Warszawa.
- Penton-Voak I.S., Perret D.I., Castles D.L., Kobayashi T., Burt D.M., Murray L.K. i Minamisawa R. (1999), *Menstrual cycle alters face preference*, „Nature”, **388**, 741–742.
- Penton-Voak I.S. i Perret D.I. (2000), *Female preference for male faces changes cyclically: further evidence*, „Evolution and Human Behavior”, **21**, 39–48.
- Simpson J.A. i Gangestad S.W. (1991), *Individual differences in sociosexuality: Evidence for convergent and discriminant validity*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **60**, 870–883.
- Simpson J., Gangestad S., Christensen P. i Leck K. (1999), *Fluctuating asymmetry, sociosexuality, and intrasexual competitive tactics*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **76**(1), 159–172.
- Sobol M. i Oleś P. (2002), *Orientacja temporalna carpe diem a poczucie satysfakcji z życia*, „Przegląd Psychologiczny”, **45**, 3, 331–346.
- Szymańska I. (2006), *Związki orientacji socjoseksualnej kobiet i mężczyzn z preferencjami dymorfizmu płciowego*, (niepublikowana praca magisterska) Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Trivers R.L. (1972), *Parental investment and sexual selection*, [w:] *Sexual selection and the descent of man*, B. Campbell (red.), Aldine, 1871–1971 (136–179), Chicago, IL.
- Lew Starowicz Z. (2007), *Zdrowie seksualne – historia, kryteria, promocja*, [w:] *Zdrowie seksualne*, J. Rzepka (red.), Górnośląska Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Kardynała Augusta Hłonda, Mysłowice.
- Öner B. (2002), *Self-Monitoring and Future Time Orientation in Romantic Relationships*, „Journal of Psychology”, **136**(4), 420.
- Shell D. i Husman J. (2001), *The Multivariate Dimensionality of Personal Control and Future Time Perspective Beliefs in Achievement and Self-Regulation*, „Contemporary Educational Psychology”, **26** (4), 481–506.
- Wilczyńska J., Drwal R.L. (1995), *Opracowanie Kwestionariusza Aprobata Społecznej (KAS)*, [w:] *Adaptacja kwestionariuszy osobowości. Wybrane zagadnienia i techniki*, P. Brzozowski, P. Oleś (red.), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zaleski Z. (1994), *Psychology of future orientation*, TN KUL, Lublin [Poland].
- Zaleski Z. (1996), *Future anxiety: Concept, measurement and preliminary research*, „Personality and Individual Differences”, **21**, 165–174.
- Zaleski Z. (2002), *Future horizon: A challenging concept for psychology*, [w:] *Adolescents' future-orientation: Theory and research*, J. Trempała, L.-E. Malmberg (red.), Peter Lang GmbH, Frankfurt am Main [Germany], 123–129.
- Zaleski Z. (2005), *Future Orientation and Anxiety*, [w:] *Understanding Behaviour in the Context of Time, Theory, Research and Application*, A. Strathman i J. Joireman (red.), Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, New York, 125–141.
- Zimbardo P.G. i Boyd J.N. (1999), *Putting time in perspective: a valid reliable individual differences metric*, „Journal of Personality and Social Psychology”, **77**, 1271–1288.

- Zimbardo P.G. i Boyd J.N. (2009), *Paradoks czasu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zuckerman M., Bone R., Neary R., Mangelsdorff D. i Brustman B. (1972), *What is the sensation seeker? Personality trait and experience correlates of the Sensation-Seeking Scales*, „Journal of Consulting and Clinical Psychology”, **39**(2), 308–321.
- Yost M. i Zurbriggen E. (2006), *Gender Differences in the Enactment of Sociosexuality: An Examination of Implicit Social Motives, Sexual Fantasies, Coercive Sexual Attitudes, and Aggressive Sexual Behavior*, „Journal of Sex Research”, **43**(2), 163–173.

PRZEMYSŁAW ZDYBEK

THE ROLE OF PRESENT TEMPORAL ORIENTATION IN EXPLAINING PREFERRED SEXUAL STRATEGY

This paper presents two researches conducted to verify the hypothesis that present temporal orientation is significant variable in describing human preferences of sexual strategies. First survey was conducted using as a independent variable two scales mesuring temporal orientation: *Carpe Diem* (Sobol & Oleś, 2002), *AION* (Bajcar & Nosal, 2004), as a dependent variable was taken preferred sexual strategies measured by *Sociosexual Orientation Inventory* (Simpson & Gangestad, 1991). Comparing participants with high rate of present temporal orientation vs low rate of present temporal orientation shows statistically significant differences in *Sociosexuality Orientation Scale*. Second research confirm hypothesis that participants declaring being sexoholic have higher rate of temporal concentration on presence measured by ZPTI (Zimbardo & Boyd, 2009).

Key words: psychological time, temporal perspective, sociosexuality.